



**Владимир ЛИХАНОВ,**  
филологической наука  
кандидата,  
Гуманитарнай чинчийин  
института

*ЭРКЭЭНИ хотоно Покровской кюрнай түмүлүттан согуруучу  
Ытык Хайага диэри нэлэнийэн сытар. Бу согуруучу Ытык Хайа  
түмүсүн аннынан, хотуруучу ардаа диэжиттэн кэлэн, Өлүөнэ өрүскэ  
дээр үрэх түрэр. Ити үрэх төрдө бэйэтэ балайда киэң халдыа-  
айылаах, куула тылаах. Бу сири Куула айага эбэтэр Куллаты  
диэн аайтыыллар.*

Биллиилээх археолог, историк А.П.Окладников манна 1944-46 сыллардаахха киэн далааһыннаах археологической хаһыылары онорбута. Ол түмүгэр таас уонна боруонса үйэлэр дьонноро олохсуйан олорбуттар диэн быһаарбыта. Ол аата бу Куллатыга биһиги эрабыт инниттэн, 4 тыһыынча сылтан бэттэх киһи-сүөһү олорон барбыт.

Биһиги өбүгэлэрбит - сахалар Куллатыга XV үйэттэн ыла олохсуйбуттар диэн историктар суруйаллар. Куллатыны аан бастаан эбэнкилэр ааттаабыттар быһыылаах дииллэр чинчийээччилэр. Куула тыа диэн холбуу тыл силлиһэ этиллибиттэн Куллаты диэн сана тыл үөскээбит диэн сабаҕалааһын эмиэ баар.

Бөдөн фольклорист, филологической наука кандидата Г.У.Эргис "Очерки по якутскому фольклору" диэн кинигэтигэр "1737 сыл-

лаахха ыам ыйын 31 күнүгэр Куллатыга ыһыллыбыт ыһыабы нууча историктара суруйан хаалларбытара" диэн ахтан ааһар. Оччотугар ол суруллубут, ойууламмыт ыһыах сурукка кирибит аан бастагы ыһыабынан ааттаныллыан сөп. II Камчаткатаабы экспедиция (1733-1743 сс.) үлэһитэ Яков Иванович Линденау 1742 с. ити этиллэр ыһыахха бары ымпыгар-чымпыгар тийэ сөп түбэхэр ыһыабы суруйан хаалларбыт уонна өссө эбии онно этиллибит алгыс тылын киллэрбит. Ол алгыска "Сир-дойду иччилэрэ, Уолбут алаас эбэ, Хаптана эбэ, Куллаты эбэ, сизэн-аһаан" диэн тыллар бааллар. Итинтэн көрдөххө, бу Куллаты сирэ ол XVIII үйэ маннайгы анарыгар улахан, улуу ыһыахтар ытыллар сирдэринэн буолбут эбит. Биллиилээх кыраайы үөрэтээчи И.Г.Березкин суруйарынан, Тыгын төрүттэрэ манна XVI

үйэттэн ыла олохсуйбуттар. Онон "манна былыргыттан ытык дьон, киһи-сүөһү сириэдийбит буолан, ааттаах дуорааннаах түһүлгэни тэрийэллэриттэн көрдөххө, ыраахтан кэлбит улахан ыалдыттары сырытыннарар буоллахтара буолуо" диэн бэрт олохтоох сабаҕалааһыны филологической наука доктора, академик П.А.Слепцов онорор.

Куллаты үрэбин төрдүттэн үөһэ, халдыаайы тыа быһыгар, былыргы дьон көмүллүбүт кылабыһалара баар. Бука, ол сиртэн буолуо, саха уһулучулаах историга Гавриил Васильевич Ксенофонов киһи мэнэ тааһын булбута (1921 сыллаахха булбут быһыылаах, суруллубут тизкиһигэр сыла ыһыллыбатах). Бу мэнэ тааһы 1878 с. Иоанн Галактионович Шадрин диэн Хахсык нэһилиэгин киһитэ туруорбут уонна бэйэтин төрдүлэрин, Эллэйтэн сабаҕалаан, тааска оно быһан су-

туттарбыт. Бу мэнэ тааска суруллубут Г.В.Ксенофонтов "Эллэйадыты" 26 Н-дээх тиэкиһинэн "Потомки Эллыя" диэн көрдөрөр:

"1575 года во время (время) царя Ионн Васильевич Грозныя о колена Эльли (Эллыя) 1. Кюаван (Кюн-Абаган) 2. Хордокоосун (Хордой-Хогосуун) 3. Додуса дархан (Дойдууса-Дархан) 4. Муннян (Муньян) 5. Тыгын 6. 1660 года во время цар Алексей Михайлович Чемчон (Чемчион) 7. Тюрюннуй (Терюннуй) 8. Ута (Уктаа) 9. Тияса (Туйааса) 10. Молтун (Молтуун) 11. 1770 года во святом крещении наречены Павала Шадр. Алексей Шадр 12. Галактион Шадр 13. Иоанн Шадр 14. Колена Эльля (Эллыя). Памятник сооружен Иоанн Галактионов Шадр. (Иоанном Галактионовичем Шадриным) лета 1878 года... Иоанн Галактионов Шадрин родился 1808 г. 9 марта, скончался 31 октября 1884 г."

Ити тиэкис анныгар Г.В.Ксенофонтов маннык быһаарыыны суруллубут:

"Надпись, высеченная на мостильном камне И.Г.Шадрина им самим в 1878 г. в возрасте 70 лет и заключающая его родословие, начиная от общего предка якутов Эллыя. Памятник находится в 40 км от г.Якутска в местности Куллаты Аньяга, недалеко от трактовой дороги. В скобках приведено правильное чтение имен со слов внука покойного автора И.П.Шадрина, который и указал мне памятник своего деда."

Бу пааматынныгы 1946 сыллаахха А.П.Окладников булан аахпыт, үөрөппит уонна Дьокуускай-даабы республиканской музейга

туттарбыт. Кини бу суруллубут Хангалас ууһун төрүттэрин бириарианын курдук көрдөрөн, "Саха АССР историятын" I томугар киллэрбитэ.

Маннык мэнэ таас, буолан баран төрдү-ууһу барытын сиһилииттаран суруллубут пааматыннык, мэнээк туруоруллубатах буолуохтаах. Пааматынныгы туруорбут киһи И.Г.Шадрин бэйэтин төрдүн бэркэ билэр, ытыктыыр уонна, саамай махталлааба, кэлэр көлүөнэ ыччаттар кимтэн кииннээх, хантан хааннаах дьон буолалларын биллиннэр-көрдүннэр диэн суруйбут буолуохтаах. Бу мэнэ тааска суруллубутунан, 10-с көлүөнөнэн сылдьар Молтуун диэн киһиттэн Молтуун уонна Эриэн аҕа уустара үөскээн-тэнийэн барбыттар. Молтуун 1770 сыллаахха сүрэхтэммит уонна Павел Шадрин диэн ааты ылбыт. Молтуун аҕа ууһуттан Ша-

дриннар, Алексеевтар, Захаровтар тахсыбыттар уонна билигин Хангалас улууһугар сүннүүнэн Төхтүргэ, Өктөмнө түөлбэлээн олороллор.

1995 с. бэс ыйын 18 күнүгэр Хангалас улууһун Төхтүр нэһилиэгин олохтоохторо Куллатыга XVI-XVII үйэлэр кирбиилэригэр олорон ааспыт Хангалас ууһун аҕа баһылыгар, оччотооһуга Саха сирин устатын тухары бытанан олоорор саха биис уустарын түмэ сааабыт, аакка-суолга киирбит Тыгынна өйдөбүннүк Тойон сэргэни туруорбуттара.

Онтон 1997 сыл бэс ыйын 2 күнүгэр саха норуотун бириулахан ытык сиригэр – Куллаты Эбэсэ сүгүрүүү сирэ-туома ытыллыбыта. Биһиги сүдү өбүгэлэрбитигэр Тыгынна уонна кини аҕатыгар Муньян Дарханна анабыл суруктаах Мэнэ таас урууллубута.



Куллатыга Аан дойдутаабы научнай конференция кыттыылаахтара. 1998 сыл.

Суруктаах Мэнэ таас.

